

Documents franquistes

JOSEP M. SANS I TRAVÉ
Exdirector de l'Arxiu Nacional de Catalunya

La consulta proposada als habitants de Tortosa en aquests dies per tal que expressin llur criteri a favor del manteniment o desmantellament del polèmic monument, inaugurat per Franco el 1966, en memòria dels participants a la batalla de l'Ebre, ha despertat diverses sensibilitats, entre les quals han destacat els partidaris de retirar-lo. En aquest sentit, mig centenar de personalitats del món cultural català han demanat en un manifest la seva retirada sense necessitat de la consulta prèvia prevista per l'Ajuntament de la ciutat i d'acord amb les resolucions del Parlament de Catalunya del passat 3 de març i també del síndic de greuges.

Entenc que abans d'adoptar aquest acord s'hauria d'haver promogut un debat social objectiu i rigorós que només després de copsar les diverses opinions, es podia fer una proposta fonamentada.

Vull fer constar la meua adhesió a la retirada de l'espai públic d'aquells símbols franquistes que representin l'exaltació del franquisme o els seus valors.

Xoca Itàlia, on vaig completar la meua formació universitària, un país complex en el qual s'han succeït en un mateix lloc diverses ideologies i règims polítics –monarquies, dictadures, repúbliques–, cadascun dels quals ha deixat la seva pròpia empremta monumental, la qual, en general, ha estat respectada pels seus successors. Només cal visitar els palaus del Capitoli o el Quirinal a Roma per adonar-se de la permanència i respecte a les tiars pontificies –corresponents als papes que foren promotors dels edificis o sales d'aquests–, de les enormes escultures dels pontífexs que les presi-

deixen, les pintures de les parets que representen les seves gestes i les inscripcions que les descriuen. Un país culte i respectuós amb els documents històrics que, malgrat els governs diversos i, a vegades antagònics, ha respectat els de l'anterior. Conviure en aquest país més de tres anys entre Roma, Florència i Bolonya, em va ensenyar a ser fidel i respectuós amb el document històric, fos en el suport que fos.

En la meua època de docent, una de les primeres classes de cada curs la dedicava a analitzar l'abast cronològic de l'assignatura i les fonts que ens permetien el coneixement del passat. Entre les diverses fonts explicava el document, amb la seva enorme varietat, entre els quals els monuments, que tants exemples conserva el nostre país. Defensava també la

seua conservació al mateix lloc on havien estat erigits perquè aquesta circumstància en si mateixa marcava un determinat criteri dels promotors.

A les classes, els comentava que algun d'aquests documents exigeixen una explicació –la major part dels monuments públics del nostre país disposen de la corresponent descripció– que els faci entendre dins l'espai que ocupa.

Entenc que abans de retirar un monument aixecat durant una determinada època, i sobretot abans d'eliminar un document històric, cal un debat social entre la gent afectada i també una anàlisi acadèmica per avaluar el seu valor històric objectiu. Dos criteris que s'han de tenir presents per les autoritats que han de prendre la decisió. En un llibre meu publicat el 2012 sobre el monument que els

franquistes varen aixecar a la població de Solivella el 1944 a la memòria de les seves víctimes, denunciava els atacs soferts per decisió de les autoritats municipals que, sense escoltar prèviament la valoració de la Comissió Local del Patrimoni, hi van fer eliminar la paraula *fe*. Pocs anys abans, un dels primers ajuntaments democràtics va fer retirar les plaques de marbre gris on hi havia inscrits els noms de vint-i-cinc persones de dreta a la banda oriental i altres vint-i-cinc a la de ponent que trobaren la mort amb motiu de la passada guerra civil, ja fos a la població, a altres indrets o al front bèl·lic. Amb aquesta neteja, el monument ha resultat un munt de pedres harmònica, absolutament asèptic que, atès que lamentablement no disposa de cap explicació, no ofereix tampoc cap justificació.

Aquesta política d'eliminació radical del que anomenem «neteja de simbologia franquista» ha arribat a la següent paradoxa. En cap lloc de la circumscripció de Tarragona ha quedat de peus cap relació commemorativa d'assassinats per la revolució quan, d'altra banda, sí que disposem de la relació dels executats en els primers anys de la repressió franquista a través dels judicis sumaríssims militars, inhumats a la fossa comuna i a diversos nínxols del cementiri de Tarragona, on consta dignament la llista de tots els executats «en defensa de la democràcia i la República».

A les darreries del franquisme, jo era partidari de l'eliminació del monument de la plaça de la Creu i, en aquest sentit, juntament amb altres joves, vàrem iniciar una campanya que en aquell moment no va reeixir; avui, però, el meu criteri, més madur, ha evolucionat cap a la seva conservació donada la intrínseca qualitat de document històric. Si sistemàticament destruïm tots els vestigis del franquisme, resultarà que en

desapareixer dels nostres ulls desapareixeran també en part de la nostra memòria. Cal que les generacions actuals i futures sàpi-guen, corroborat per l'existència d'elements visuals, que el franquisme va ocupar al llarg de bona part de la segona meitat del segle XX les institucions polítiques, socials i econòmiques, i que també es va fer seu l'espai públic, l'entrada de les nostres poblacions –amb aquelles cinc fletxes vermelles desaparegudes ja arreu del nostre país–, els nostres carrers i les nostres places i fins i tot les façanes de les esglésies amb aquell 'José Antonio. Presente!!!'.

En l'esmentat llibre sobre el monument, la meua proposta no es limitava només al manteniment dels documents històrics –també

Abans de retirar un monument cal un debat social entre la gent i una anàlisi acadèmica

els monuments –que no fossin rebutjables pels ulls democràtics, sinó que suggeria, a més de la corresponent explicació, bastir un element a l'espai públic de característiques similars, d'acord amb l'estètica que marquen els corrents artístics actuals, que recordés els represaliats pel franquisme, no només els morts sinó tots aquells que políticament es veïeren afectats negativament pel règim dictatorial anterior.

Amb aquesta solució salomònica seríem, al meu entendre, respectuosos amb el passat, conservaríem un document històric petri d'una època feliçment superada i seríem també justos a la memòria d'aquells que en una banda i altra van patir els efectes de la darrera guerra civil.